

4. En god cigar eller smøger til folket!

Om hjemve, børnestrejke og nikotinforgiftning

*Adelgade 10 tjente i en
årrække som privatbolig
for familien Obel og
senere som virksom-
hedens direktørbolig.
Foto fra ca. 1955*

Historie

Tobaksfabrikken på C.W. Obels Plads blev grundlagt i 1787. Produktionen voksede indtil man kunne tale om en egentlig fabrik.

Fra omkring 1870 indtog C.W. Obel føringen ikke blot som Aalborgs største arbejdsplads, men også som landets største tobaksfabrik.

I 1857 blev der installeret en 6 hestekræfters dampmaskine. Den blev leveret fra maskinfabrikant Wöhlert i Berlin. Dermed var C.W. Obel suverænt den tobaksfabrik i Aalborg som havde mest maskinkraft til rådighed i produktionen.

*C.W. Obels fabrik,
hovedbygningen i
Adelgade. Fabrikken
nedbrændte i 1871
og dernæst i 1897.*

*C.W. Obels Tobaksfabrik -
og det senere
Skandinavisk Tobaks-
kompagni - på Badehusvej
i Aalborgs vestby*

Fabrikken i Aalborgs centrum nedbrændte to gange i henholdsvis 1871 og 1897. Derefter blev den flyttet til Badehusvej. C. W. Obel forblev et familieejet aktieselskab helt frem til 1961, hvor man etablerede Skandinavisk Tobakskompagni A/S. Selskabet betød en sammenlægning af virksomhederne C. W. Obel, R. Færchs Fabrikker i Holstebro, og Chr. Augustinus Fabrikker i København.

Hjemvé

En af grundene til, at CW Obels tobaksfabrikker fik så stor succes var, at de i familien var gode til at sende deres unge folk og ansatte ud i verden for at lære nyt. Frederik Obel blev den, der kom til at modernisere fabrikken; han indførte dampmaskinen i produktionen i 1857.

Allerede i 1847 da Fredrik Obel var blevet konfirmeret, kom han i købmandslære i Randers. Det fortælles, at han led meget af hjemve.

På et tidspunkt, hvor han ikke kan sove af bare hjemve, står han op og går udenfor. Han kigger op mod månen og da er det som om, han hører en stemme, der siger: "arbejd ufortrødent". Det bliver en slags vendepunkt i Frederik Obels liv. Siden var han aldrig i tvivl om, at det var Gud der havde talt til ham. Historien kommer til at spille en stor rolle i Frederiks liv. Ikke bare i det øjeblik hvor han havde hjemve, men han bliver hovedsponsor for en af byens kirker Vor Frelser Kirke, som opføres tæt ved et af de nye arbejderkvarterer.

Cigarmagere fra C.W. Obel i festligt lag. Omkring 1900.

En fast rangorden

På tobaksfabrikken var der en helt bestemt rangorden. I toppen af arbejdernes hierarki var cigarmagerne. De var faglærte og tjente en god løn. Det var dem der kunne kunsten at rulle en cigar i hånden. Børnene kunne have til opgave at forberede tobakken til dem. Den skulle stripes, så man fjernede de grove ribber i bladene. Den skulle også fugtes, så man kunne rulle den uden at bladene knækkede. Cigarmagerne arbejdede på akkord. Det vil sige, at de fik løn efter hvor mange cigarer de lavede. Børnene og for den sags skyld kvinderne, som hjalp med at gøre tobakken klar, fik en fast timeløn. De tjente altså ikke mere, hvis de arbejdede hurtigere. Men cigarmagerne var afhængige af, at de gjorde tobakken klar til dem og kunne derfor godt blive sure, hvis ikke børnene kunne følge med.

At tage billetten

Cigarmagerne havde som de øverste i hierarkiet nogle privilegier som andre ansatte ikke havde. De måtte f.eks. forlade arbejdspladsen i arbejdstiden. Hvis de syntes de havde rullet nok cigarer, så kunne de finde på at gå ud i byen og spise en god frokost.

Som bevis på at de havde lov til at forlade fabrikken skulle de af portvagten have udleveret en "billet." Derfra kommer ordspøget om "at have taget billetten" i dag er det slang for at være død.

Børnestrejke

I 1898 var der en strejke, hvor børnene på tobaksfabrikken strejkede for at få mere i løn. De fik faktisk en lønforhøjelse på 50 øre om ugen. Det fortælles, at ikke alle forældre syntes om børnenes "oprør." I avisen kunne man dagen efter børnestrejken læse om en mor, som uddelte en syngende lussing til barnet i alles påsyn. Man har i familien haft brug for barnets indkomst. Man har måske også håbet på, at barnet kunne få en fast stilling eller en læreplads på fabrikken. Denne chance skulle ikke ødelægges ved at strejke. I slutningen af 1800-tallet var der ansat mellem 70 og 100 børn under 14 år.

Børn i produktionen
hos C.W. Obel
Omkring 1908

Personalefoto fra C.W. Obel
med børnene forrest
Omkring 1890

Begrænsninger i børns arbejdstid

I 1873 blev fabriksloven vedtaget. Den fastslog, at børn under ti år ikke måtte arbejde og den fastsatte en maksimal arbejdstid for børn under 14 år på 6 ½ timer. De måtte heller ikke arbejde om natten eller i skoletiden.

Når aldersgrænsen var sat ved 14 år, var det fordi, at der blev man konfirmeret og regnet som voksen arbejdskraft. Men børn der var mellem 10 og 14 år, måtte altså arbejde i 6 ½ time om dagen. Det er faktisk næsten ved at være en almindelig arbejdsuge for en voksen nu om dage.

Hjemmearbejde

En del cigarmagere arbejdede hjemme. Her var det ikke ualmindeligt at hele familien - inklusive børnene - hjalp til.